

Tankesmedjan smider planer för framtiden

Myten om den oföränderliga skolan

Man kan ibland höra en historia som gör sig lustig över skolans eller utbildningssektorns oföränderlighet och tröghet. Berättelsen beskriver några personer som med hjälp av en tidsmaskin förflyttas från början av 1800-talet till vår moderna värld. När de här människorna ledsagas runt i vårt samhälle blir de djupt fascinerade över den fantastiska teknikutvecklingen, kommunikationsmöjligheterna och alla andra innovationer som mänskligheten har utvecklat under de senaste 200 åren. Det visar sig emellertid att besökarna har väldigt svårt att förstå vad alla de verksamheter och aktiviteter de stöter på har för innebörd och syfte. Men det finns ett undantag där alla känner igen sig, nämligen skolan. Sensmoralen i berättelsen är naturligtvis både ironisk och kraftigt överdriven eftersom det självklart existerar avgrunds djupa skillnader mellan skolan idag jämfört med den för 200 år sedan. Samtidigt är det ju faktiskt möjligt att påstå att historien innehåller en del poänger eftersom det på ett ytligt plan existerar relativt stora likheter i skolan nu och för 200 år sedan. Detta gäller speciellt om man jämför med hur andra samhällsinstitutioner har förändrats under samma tidsepok.

I andra berättelser liknas skolan eller utbildningssektorn vid en oljetanker. Om man gör en riktningförändring vid rodret så tar det flera sjömil innan man märker av förändringen och då kanske man behöver göra ytterligare förändringar. En sådan skuta blir naturligtvis både svårmanövrerad och lovgirig och till sist kanske omöjlig att styra. Berättelsen beskriver egentligen en tid i Sverige då skutan, det vill säga initiativen till den lokala skolutvecklingen styrdes från Skolöverstyrelsen i Stockholm. Detta innebar att lärarna och skolledarna på den lokala skolan i Tomelilla egentligen inte behövde fundera så mycket på hur skolan behövde utvecklas och förändras för att möta framtiden. Dessa funderingar tog man istället hand om i Stockholm. Man kan ju fråga sig hur i all världen tjänstemännen i Stockholm fick kunskap om vad lärarna och skolan i Tomelilla behövde för att bli bättre rustade inför framtiden? Jag lämnar frågan därhän för att istället konstatera att årtiondena i svensk skolhistoria med central styrning av den lokala skolutvecklingen är över i förmån för ett mer decentraliserat system. Tanken idag är istället att den professionella läraren och den lokala skolorganisationen förväntas att använda sitt tolkningsföreträde när det gäller att tolka hur målen i läroplaner och kursplaner skall uppnås. För att lyckas med detta arbete i en alltmer komplex och snabbt föränderlig värld ställs allt högre krav på läraren och den lokala skolutvecklingen. Det är just i denna situation som även de mest professionella skolorna riskerar att hamna i ett slags vakuum eller tomrum.

Tid för reflektion och tanke

Många verksamma lärare uttrycker detta tomrum i form av att det oftast saknas tid eller tillfälle för reflektion, tanke och fördjupning när kraven och problemen från vardagen i klassrummet gör sig påminda. Andra menar att när det äntligen finns tid för att ta del av skolforskning och skolutvecklingsprojekt saknar den lokala skolan ofta möjligheter att ta tillvara på de nya forskningsrönen eller utvecklingsidéerna. Enligt många lärare går det vanligtvis till så att en forskare eller en expert blir inbjuden till en skola eller rektorsområde. Efter en inspirerande storföreläsning och en livaktig diskussion går lärarna nästa dag tillbaka till sin vanliga undervisning. Inget eller väldigt lite har förändrats. Det går naturligtvis att ifrågasätta om det verkligen förhåller sig på detta sätt men det viktiga här är att fundera på vad denna beskrivning är ett uttryck för. Det tycks som om lärarna upplever fortbildning eller inspiration till skolutveckling av detta slag som otillräcklig eller att man saknar något. Detta har också blivit tydligt när representanter från Lärarutbildningen i Malmö under senare år fört diskussioner med omgivande kommuner i Skåne. Utgångspunkten för diskussionerna har varit

hur Högskolan i framtiden kan stödja kommunerna i arbetet med den lokala skolutvecklingen. I dessa samtal har det framkommit att de lokala skolorna ofta saknar en dialogpartner som har tid och lust att lyssna på lärarna och som i samtalsform kan ge inspiration, idéer och fördjupning utifrån de specifika frågor som formuleras på den lokala skolan. Utifrån högskolans perspektiv har det framhållits att en sådan dialog med skolorna skulle kunna utgöra ett viktigt incitament och redskap för att få hjälp att fokusera vad man i verksamheten, ute i kommunerna upplever som aktuella skolproblem. Dessutom skulle en sådan dialog skapa värdefulla kontaktytor för högskolans lärare och forskare. Tankesmedjorna hade tagit form.

Vad är en Tankesmedja?

Organisationen kring tankesmedjorna är ett samarbete mellan 27 kommuner i södra Sverige, kommunförbundet, Malmö Högskola och Högskolan Kristianstad. Ett skolrelaterat problemområde identifieras i samråd mellan intresserade kommuner och högskolorna. Alla initierade kommuner erbjuds möjlighet att delta i arbetet i smedjan och de som beslutar sig för att delta ingår därefter ett avtal med högskolorna angående tankesmedjans syfte, arbetsformer, mål och finansiering. Detta innebär att kommunerna står för merparten av finansieringen av tankesmedjans kostnader. När detta är klart bildas en tankesmedja för att bearbeta problemet, föreslå strategier för fortsatt forskning och hitta lösningsförslag användbara för den lokala skolan. En tankesmedja består av forskare och lärare från högskolan, yrkesverksamma från skolan med stor erfarenhet av det aktuella problemet samt andra kloka personer valda från verksamheter utanför skolområdet (ca 20 personer). Tankesmedjan arbetar ungefär ett års tid i en omfattning motsvarande en tiondel av deltagarnas totala arbetstid. Varje tankesmedja har två offentliga seminarier där allmänheten, lärare från högskolorna och de lokala skolorna inbjuds att delta. Arbetet i en tankesmedja avslutas genom att deltagarna författar en rapport i en skriftserie som finns tillgänglig för alla intresserade. Organisationens kring tankesmedjorna har nu varit igång i ungefär två år och de tankesmedjor som hittills startas är:

- IUP, bedömning och betygsättning
- Hälsa & lärande i samverkan
- Kunskapssyn och kompetensbehov i framtidens samhälle
- Matematik – En demokratisk rättighet

Ett möte på lika villkor?

Målsättningen med en tankesmedja är att skapa tid och utrymme för deltagande lärare och forskare att problematisera, fördjupa, vrida och vända, se nyanser och olika möjligheter inom ramen för den aktuella frågeställningen. En annan viktig målsättning med Tankesmedjans organisation och arbete är att försöka skapa ett likvärdigt och jämlikt möte mellan verksamma lärare från den lokala skolan i regionen och aktiva skolforskare. Med andra ord handlar det inte om en traditionell forskningsinformation utan mer om att skall ta tillvara på och väga in både lärarens vardagliga kunskaper och erfarenheter från klassrummet och aktuella forskningsresultat i arbetet. Förhoppning är att dessa möten skall åstadkomma fördjupande dialoger mellan olika kunskapstraditioner och kunskapsformer inom skolområdet. En annan målsättning med tankesmedjornas arbete är att de offentliga seminarierna och den skriftliga rapporten skall utgöra incitament och inspiration för kommuner till skolutveckling och eventuellt att åstadkomma forsknings-samarbete med högskolorna.

Möjligheter och problem

De första tankesmedjorna har påbörjats vid olika tidpunkter vilket också innebär att de hunnit olika långt i sitt arbete. Den första tankesmedjan ”IUP, bedömning och betygsättning”

har nyligen avslutat sitt arbete och publicerat en slutrapport. Den andra "Hälsa & lärande i samverkan" planerar genomföra sitt slutseminarium under hösten 2007. Den tredje "Kunskapssyn och kompetensbehov i framtidens samhälle" har nyligen påbörjat sitt arbete och den fjärde "Matematik – En demokratisk rättighet" är under uppbyggnad. Detta innebär att någon mer omfattande utvärdering av arbetet smedjorna eller hur kommunerna uppfattar arbetet ännu inte genomförts. Däremot har det genomförts utvärderingsmöten med deltagarna i tankesmedjorna och med kontaktpersonerna från kommunerna. Dessa möten har framförallt fokuserat hur tankesmedjornas arbete kan användas som incitament för skolutveckling och hur de lokala skolorna kan utnyttja tankesmedjornas produkter som ett led i denna utveckling. Mötena har också diskuterat de olika problem som uppstått i olika faser av arbetet och de organisatoriska svårigheter som uppstått. Vid dessa möten har det bland annat framkommit att de deltagande lärarna har en mycket positiv uppfattning av arbetet i tankesmedjorna. Flera av deltagarna uttrycker att arbetet inneburit att de har öppnat ögonen för hur mycket internationell skolforskning som finns inom exempelvis bedömningsområdet. Vissa av lärarna har dessutom uttryckt ett personligt intresse att ytterligare fördjupa sig inom forskningsområdet. Andra menar att nya perspektiv på gamla problem har ständigt dykt upp och gjort diskussionerna stimulerande. Någon lärare uttrycker att:

Våra egna, ofta väl rotade uppfattningar om centrala begrepp i skoldebatten har utmanats. Vi har tvingats att tänka om, att tänka nytt och att se vår egen praktik med nya ögon. Vårt gemensamma arbete har inte bara resulterat i nya tankar och idéer om skolutveckling. Ett minst lika viktigt resultat är de band som knutits mellan deltagarna, såväl yrkesmässiga som personliga.

De flesta av de deltagande lärarna menar att arbetet har inneburit att man idag försöker inrikta bedömningsarbetet i skolan mot formativ utvärdering i betydligt större omfattning än tidigare. Samtidigt har det också uttryckts kritik mot att vissa forskningstexter har varit alldeles för teoriska och abstrakta och att vissa av texterna har saknat ett klassrumperspektiv. Det har också framkommit olika uppfattningar och intensiva diskussioner om betygens värde och användning. Från kommunernas sida har man framförallt velat problematisera hur lärarna som inte deltagit i arbetet i tankesmedjorna skall kunna ta del av produkterna från tankesmedjan. I några kommuner har samtliga anställda läst rapporten inför fortbildningsdagar. I andra kommuner har man skapat lokala tankesmedjor i kommunerna där deras representanter blivit utvecklingsledare i arbetet. Några kommuner har också uttryckt ett tydligt intresse av att i framtiden vara med om att finansiera professionsforskning och forskartjänster ute i kommunerna. En gemensam uppfattning som ofta framförts är att de deltagande lärarna och forskarna uttrycker att de genomgått en tydlig utvecklingsprocess men att det är svårare att åstadkomma samma process för lärare som inte deltagit i tankesmedjans arbete. Detta utgör en av de problem och utmaningar som tankesmedjan står inför i framtiden.

Anders Jakobsson
Malmö Högskola
Koordinator